

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / sosiaalinen kuntoutus

Jonna Haapala

KEHITYSVAMMAISTEN ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA TAITEEN KOKIJOI-
NA JA TEKIJÖINÄ

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

HAAPALA, JONNA

Kehitysvammaisten asiakkaiden kokemuksia taiteen koki-
joina ja tekijöinä

Opinnäytetyö

26 sivua

Työn ohjaaja

Lehtori Pirjo Ojala

Toimeksiantaja

ASPA Palvelut Oy

Syyskuu 2011

Avainsanat

kehitysvammaisuus, sosiokulttuurinen innostaminen, osal-
lisuus, kulttuurielämä, luovat menetelmät

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli tarjota ASPA Palvelut Oy:n Kuusankosken toimintayksikön, Rantakoivun viidelle asukkaalle mahdollisuus kulttuurin ja taiteen keinoin kokea uusia elämyksiä, onnistumisen kokemuksia ja oman sosiaalisen ympäristön laajentumista. Toimeksiantajalle oli tarkoitus johtopäätöksillä osoittaa, kuinka asiakkaat ko. toiminnan ottivat vastaan, oliko kokemus heille mieluisen ja olisiko ko. toimintaa mahdollista laajentaa tulevaisuudessa koskemaan muitakin talon asukkaita ja olisiko siitä mahdollista luoda jatkuvampi kokonaisuus Rantakoivun toimintaa suunnitellessa.

Työn tavoitteena oli havainnoida kehitysvammaisten asukkaiden kokemuksia taidenäyttelyssä käymisestä ja oman taiteen tekemisestä, maalaamalla oma teos ja esittelemällä se yleisölle Rantakoivussa järjestetyssä taidenäyttelyssä. Tavoitteena oli vahvistaa itseilmaisua ja tukea positiivisesti asukkaiden itsetuntoa tarjoamalla heille keino tulla nähdyksi ja huomatuksi, saada olla ”valokeilassa” ja nauttia oma työn arvostuksesta ja tekemisen riemusta.

Toiminta tarjosi osallistujille kokemuksen taidenäyttelyyn osallistumisesta, johon he itse saivat vaikuttaa valitsemalla jokainen yksilöllisesti itseään kiinnostavan näyttelyn. Oman kuvan maalaaminen loi mahdollisuuden ilmaista itseään ja olla luova, sillä aiheita ei rajattu ja jokaisella oli mahdollisuus täysin omien mieltymysten mukaisen kuvan tekemiseen. Taidenäyttely oli pienimuotoinen, mutta silti juhlava ja aivan aito maalausten julkistamistilaisuus, jossa kohotettiin maljat taiteilijoille ja jossa yleisö pääsi ihastelemaan heidän töitä. Opinnäytetyö herätti paljon keskustelua ja suurta mielenkiintoa koko Rantakoivun väessä sekä osoitti asukkailta löytyvän halua osallistua jatkossakin vastaavaan toimintaan.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social care

HAAPALA, JONNA

Experiences of mentally disabled people from art as an experimenters and makers

Bachelor's Thesis

26 pages

Supervisor

Pirjo Ojala, senior lecturer

Commissioned by

ASPA Services Ltd.

September 2011

Keywords

mental disability, sociocultural enthusiasm, participation, cultural life, creative methods

The purpose on this practise-based study was to offer five residents of the commissioner ASPA Services Ltd. unit Rantakoivu in Kuusankoski a possibility to experience new experiences, feel themselves succeed and expand their social environment. With the conclusions was to indicate how the residents receive and felt about the activity, was it meaningful to them and is there a possibility in the future to expand the activity become continuous and include other residents of Rantakoivu to participate in similar activity.

The aim of this study was to observe the mentally disabled residents experiences from the art exhibition, the making of their own painting and showing it to the public in their own art exhibition which took place in Rantakoivu. The aim was to affirm self-expression and support self-esteem by offering them a chance to be seen and noticed, a moment in the "spotlight" and enjoy the appreciation of their own work and joy of making it.

The activity offered an experience of participation an art exhibition, which they got to choose everyone individually. Their own paintings gave them a chance to express themselves creatively because theme of the paintings wasn't limited to any particular. The art exhibition was small and intimate but at the same time festive like any other painting publication and glasses were raised to the artists and guests got to see and admire artist's works. The study provoked a lot of discussion and aroused interest in the people of Rantakoivu and indicates that residents have the will to participate to similar kind of activity in the future also.

1	JOHDANTO	5
2	TOIMINNAN LÄHTÖKOHDAT	6
	2.1 Aiheen valinta	6
	2.2 Toiminnan kuvaus	6
	2.3 Kohderyhmän kuvaus	7
	2.4 Toiminnan tavoitteet	8
4	KEHITYSVAMMAISTEN ERITYISTARPEET OHJAUKSEN NÄKÖKULMASTA	11
5	OSALLISUUS	13
6	KULTTUURIN JA TAITEEN KÄYTTÖ MENETELMÄNÄ	14
7	TOIMINTAKERRAT	15
	7.1 Aloitus ja sitoutuminen toimintaan	16
	7.2 Taidenäyttelyssä käynti	16
	7.3 Kuvallinen työskentely: oma maalaus	18
	7.4 Taidenäyttely	19
8	TOIMINTAKOKONAISUUDEN ARVIOINTI	20
	8.1 Oman toiminnan arviointi	21
	8.2 Opinnäytetyön tavoitteiden arviointi	22
9	POHDINTAA	23
	LÄHTEET	25

1 JOHDANTO

Yhteisen ympäristömme tulisi mahdollistaa jokaiselle oikeuden nauttia taiteesta ja kulttuurista. Itse tehtyyn taiteeseen tulisi olla myös jokaisella mahdollisuus. Ympäristö, jossa taiteen ja kulttuurin kokeminen ja sen itse tekeminen on mahdollistettu, on saavutettu ympäristö. Saavutettavuus tuo mahdollisuuden osallistumiseen ja elämyksiin vammasta tai muista erilaisista piirteistä ja ominaisuuksista huolimatta. (Isomäki, 2006, 13.)

Kehitysvammaisten ihmisten elämässä on moni asia muuttunut paremmaksi. Kielteisiä asenteita kuitenkin edelleen esiintyy, ja tasa-arvon saavuttamisessa on vielä paljon tehtävää. On monia asioita, joihin kehitysvammaisuus vaikuttaa, ja myös paljon sellaisia, joihin sillä ei ole vaikutusta. Yksi tällainen asia on lahjakkuus. Kehitysvammaisen voi olla taiteellisesti, musikaalisesti tai liikunnallisesti lahjakas samoin kuten kuka tahansa. Monet tutkimukset puoltavat taiteen terveyttä edistävää ja elämänlaatua kohentavaa vaikutusta. Sen harrastamisen on todettu selvästi kohottavan myös kehitysvammaisen henkilön hyvinvointia ja itsetuntoa. (Isomäki, 2006, 48 - 50.)

Vammaisille henkilöille erilaiset vapaa-ajan aktiviteetit muodostuvat erittäin tärkeiksi, sillä ne antavat tunteen merkityksellisestä tekemisestä, itsearvostuksesta ja sosiaalisesta kyvykkyydestä (Eriksson, 2008, 95). Taiteiden harrastaminen ja taiteellinen luominen, viihteen kuluttaminen, puuhastelu luonnossa ja ryhmässä tekeminen luovat onnellisuuden kokemista. Tunne sosiaalisesta kompetenssista muodostuu tunteessa onnistumisesta niissä toiminnoissa ja tehtävissä, mitä muutkin ihmiset tekevät tai harrastavat muutenkin, oli kyse taideharrastuksista, työnteosta tai kuluttamisesta. Näissä elementeissä muodostuu osallisuus tai tunne siitä. (Eriksson, 2008, 176.)

Näistä lähtökohdista käsin suunnittelin ja toteutin toiminnallisen opinnäytetyön ASPA Palvelut Oy:n Kuusankosken toimintayksikköön. Yhdessä vastaavan Tiina Apajasaaressa keskustelimme ketkä asukkaat hyötyisivät ja olisivat mahdollisesti halukkaita osallistumaan taidetta ja kuvallista työskentelyä sisältävään toiminnalliseen kokonaisuuteen. Toiminnallisen osuuden ja menetelmän valikoiduttua selventyivät myös työn teoreettiset lähtökohdat, jotka nousevat sosiokulttuurisesta innostamisesta, osallisuudesta, kehitysvammaisuuden huomioinnista ohjauksessa ja taiteen ja kuvan käytön menetelmällisestä osaamisesta.

2 TOIMINNAN LÄHTÖKOHDAT

Lähtökohtina opinnäytetyölleni oli monia teknisiä seikkoja, jotka asettivat omat rajansa aiheelle ja sitä seuraavalla työskentelylle. Aiheenvaihtajana olin varma, että toiminnallinen opinnäytetyö olisi kannaltani realistisempi toteuttaa tiukan aikataulun vuoksi. Koska minulla oli myös työnantaja, halusin yhdistää opinnot ja työpaikkani, ajatuksena hyötyä siitä itse mahdollisimman paljon ja tuoda hyöty opinnoistani myös työnantajalle.

2.1 Aiheen valinta

Aiheen valinnalle oli siis olemassa kaksi kriteeriä ennen varsinaista suunnitelmaa: työni tulisi olemaan toiminnallinen ja haluaisin toteuttaa sen nykyiselle työnantajalleni. Nämä asiat mielessäni lähestyin yksikön vastaavaa Tiina Apajasaarta ja hän lähti heti innoissaan mukaan ajatukseen toiminnallisesta opinnäytetyöstä. Yhdessä mietimme, millaisia opinnäytetöitä Rantakoivun yksikölle oli jo aiemmin tehtynä ja millälaisesta toiminnasta olisi asukkaille iloa ja hyötyä heidän kokemuksiaan ja mielenkiinnon kohteita tuntien.

2.2 Toiminnan kuvaus

Suunnitelmani opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen tulisi koostumaan neljästä tapaamiskerrasta asiakkaiden kanssa. Ensimmäisellä kerralla tapaisin asiakkaat ryhmänä, jonka tarkoituksena olisi luoda toiminnallemme yhteinen aloitus, jossa kertoisin mihin he ovat lähteneet mukaan ja kuinka heidän tulisi tässä vaiheessa sitoutua toimintaan, jos kokevat haluavansa siihen osallistua.

Kertoisin taidenäyttelyistä, joista jokainen osallistuja saisi valita sen, mihin itse haluaisi kanssani osallistua ja sitä seuraavasta kuvallisesta työskentelystä. Esittelisin materiaalit, joilla työskentelisimme, konkretisoidakseni asioita. Tapaamisen aikana keskustelisimme tulevasta ja siitä, kuinka työskentelymme tulisi huipentumaan Rantakoivun omaan taidenäyttelyyn, jonne asiakkaiden tekemät työt tulevat muidenkin nähtäville.

Toinen tapaamiskerta olisi henkilökohtainen jokaisen osallistujan ja minun välillä, sillä taidenäyttelyissä kävisin yksitellen jokaisen kanssa, voidakseni keskittyä paremmin keskusteluun ja havainnointiin asiakkaan kanssa. Uskon läsnäolon olevan intensiivisempää niin asiakkaan kuin minunkin kannalta ja hetkeen keskittyminen on varmasti helpompaa, kuin jos menisin useamman asiakkaan kanssa kerralla.

Kolmas tapaamiskerta pitäisi sisällään kuvallisen työskentelyn, jolloin asiakas pääsisi maalaamaan omassa rauhassaan minun tarvittaessa ohjatessa ja avustaessa materiaalien kanssa ja jos asiakkaalle itselleen tulisi vaikeuksia aloittamisessa tai eteenpäin pääsemisessä. Tämänkin aion toteuttaa niin, että maalaaminen tulisi tapahtumaan kahden kesken jokaisen asiakkaan kanssa, kuten myös taidenäyttelyyn meneminen. Taiteen tekeminen tapahtuisi Rantakoivun yhteisessä tilassa, takkahuoneessa, joka voitaisiin rauhoittaa ko. työskentelyä varten ja tilat ovat väljät ja työskentelytilaa on pöydällä reilusti. Ajattelin, että musiikki voisi elementtinä soida taustalla asiakkaan maalatessa, sillä uskoisin sen rentouttavan ja auttavan keskittymään maalaamiseen helpommin. Ehkäpä se voi myös toimia eräänlaisena mielikuvien herättäjänä joidenkin kohdalla.

Toiminnan päättäisimme taidenäyttelyyn, johon jokainen asiakas saisi kutsua muutama hänelle tärkeän ihmisen ja johon henkilökunta ja muut asukkaat saavat myös osallistua. Kuten oikeissa taidenäyttelyn avajaisissa on tapana, nostamme maljat taiteilijoillemme ja minä toiminnan organisaattorina pidän pienen puheen toiminnan sujumisesta ja siitä heränneistä ajatuksista ja havainnoista. Tämän jälkeen jokainen saa vuoroin esitellä oman maalauksen ja kertoa omin sanoin sen sisällöstä ja tekemisestä

2.3 Kohderyhmän kuvaus

Kohderyhmänä oli siis viisi ASPA Palvelut Oy Kuusankosken Rantakoivun asumisyksikön asiakasta, jotka ovat aikuisia kehitysvammaisia ihmisiä, joilla on taitoja asua omassa asunnossa. Rantakoivun ja ASPAN toiminnan perustana on asiakaslähtöisyys ja yksilöllisyys. Asumispalvelusuunnitelma ja -sopimus ovat yksilöllisten palveluiden tuottamisen perustana. Pyrkimyksenä on niiden avulla varmistaa riittävä ja asianmukainen tuki, jotta asiakkaat tekevät itse kaiken sen mihin pystyvät, joko itsenäisesti tai avustettuna. (ASPA Palvelut Oy, Kuusankoski.)

Kehitysvammainen on ihminen, jolla on vamma ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella. Tällöin uusien asioiden oppiminen ja käsitteellinen ajattelu on vaikeaa kehitysvammaiselle, tosin monien asioiden kohdalla kehitysvammainen ihminen kykenee oppimaan samalla tavalla kuin kuka tahansa. Älykkyydosamäärän mittaamista on yleensä käytetty kehitysvammaisuuden kuvaamiseen. Kuitenkin älykkyys on ainoastaan osa ihmisen persoonallisuutta, se, millaiseksi aikuiseksi ihminen myöhemmin kasvaa, on kasvatuksen, elämäkokemusten, oppimisen ja elinympäristön vaikutusta. Yksilöllisyys on aivan samanlaista kehitysvammaisten keskuudessa kuin muidenkin ihmisten, heillä on oma persoonallisuus, vahvuudet, mahdollisuudet ja kyvyt, jotka tulee löytää ja tarvittaessa tukea. (Malm, Matero, Repo & Talvela, 2006, 165.)

2.4 Toiminnan tavoitteet

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden tavoitteiksi asetin tarkastella ja havainnoida kuinka eri tavoin kehitysvammaiset ihmiset voivat hyödyntää olemassa olevaa taitetta. Tarkoituksena olisi myös havainnoida sitä, kuinka he sen kokevat ja millaisia tunteita ja ajatuksia se heissä herättää ja kuinka he heijastavat sitä itse tuottamaansa taitteeseen jälkikäteen, jos näin ylipäättään on tapahtuva.

Tavoitteina oli myös tuoda asiakkaiden arkeen uusi kokemus, jollainen taidenäyttelyssä käynti voi olla. Kokemuksen tulisi olla miellyttävä, jotta se saattaisi herättää asiakkaissa kipinän osallistua taidenäyttelyyn tai muuhun vastaavaan tapahtumaan jatkossa uudestaankin, itsekseen, työntekijän tai toisen asukkaan kanssa. Oma arkinen ja sosiaalinen ympäristö voisi siis myös mahdollisesti laajentua tämän tavoitteen seurauksena.

Taidenäyttelyä seuraavan kuvallisen työskentelyn tavoitteena olisi jäädä tavalla tai toisella itämään asiakkaiden mieliin ja siitä olisi mahdollista tulla yksi tapa asiakkaiden ilmaista itseään ja omia toiveitaan ja tunteitaan, joita monen on vaikea sanoiksi pukea arjessa. Tavoitteena oli myös saada asiakkaille tunne ja kokemus, omin käsin tekemisestä ja sitä kautta kokea ylpeyttä omasta onnistumisesta ja työstä. Tärkeä tavoite on mielestäni asiakkaiden töiden näkyväksi tuominen myös muille taidenäyttelyn kautta, joten taidenäyttelyn pitäminen itsessään olisi keino tämä tavoite toteuttaa.

Työn merkitys voi olla huomattava myös Rantakoivulle, sillä työssä tehtäviä havaintojani ja menetelmiäni on mahdollista laajentaa käytettäväksi muidenkin asiakkaiden

kanssa ja ties vaikka tulevaisuudessa Rantakoivussa toimisi oma taidepaja, ehkäpä työntekijän ohjaamana tai esimerkiksi opiskelijoiden voimin, jos asukkailla mielenkiintoa ja halukkuutta riittää.

Opinnäytetyön rajasin koskemaan asiakasnäkökulmaa; heidän ajatuksensa ja kokemuksensa tulevat nousemaan työssäni esille, ei se kuinka työntekijät tai minä kokisin ko. työskentelyn ja toiminnan heitä hyödyttävän. Haluan tarkastella teoriaosuudessani sosiokulttuurisen innostamisen ideologiaa ja sen soveltamista kehitysvammaisiin asiakkaisiimme kuten myös taiteen käytön soveltamista ko. asiakasryhmän kanssa ja sitä, kuinka sen avulla on mahdollista saavuttaa osallisuuden kokemista ja uudenlaista vuorovaikutusta asiakkaiden kanssa. Oma roolini on toimia innoittajana ja haluankin arvioida, kuinka tulen siinä onnistumaan ja millaisia haasteita ja mahdollisuuksia kehitysvammaisuus saattaa tuoda työskentelyyn, niin asiakkaiden kuin minun kannalta.

3 SOSIOKULTTUURINEN INNOSTAMINEN

Sosiokulttuurinen innostaminen on yhdistelmä ihmisten elämänlaadun kehittymiseen liittyviä, osallistuvaan pedagogiikkaan pohjautuvia sosiaalisia käytäntöjä. Käytäntöjen tavoitteena on edistää ihmisten omaa osallistumista kulttuuriseen kehitykseensä luomalla tilanteita ja mahdollisuuksia ihmisten väliselle kommunikaatiolle ja vuorovaikutukselle. (Kurki, 2000, 21.)

Sosiokulttuurinen innostaminen syntyi toisen maailmansodan jälkeen Ranskassa, jolloin sitä käytettiin apuna rakentamaan yhteiskuntaa uudestaan demokraattiseksi, veljeyden ja tasa-arvoisuuden yhteiskunnaksi. 1960-luvulla sosiokulttuurinen innostaminen syntyi sosiaalisen kasvatuksen ammatiksi vapaaehtoistyön pohjalta. Ammatillisena toimintana ja koulutuksena sosiokulttuurinen innostaminen on viime vuosikymmeninä levinnyt etenkin ranskaa, espanjaa, portugalia ja italiaa puhuvissa maissa kuten myös Euroopassa, Kanadassa, Lähi-idässä, Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa. (Kurki, 2007, 69.)

Innostaminen etymologisesti tarkoittaa elämän antamista, toimintaan motivoitumista, suhteeseen asettumista kuten myös yhteisön ja yhteiskunnan hyväksi toimimista. Kyse on sellaisen arkipäivän sosiaalisen toiminnan, tiedostamisen ja laadullisen muutoksen väline, jolla tavoitellaan yhteiskuntaa, joka tiedostaa solidaarisuuden arvot Yhtäaikai-

sesti huomiota kiinnitetään ihmiseen, persoonaan ja sen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. (Kurki, 2007, 70).

Innostaminen pitää sisällään kahdeksan elementtiä, ja se on aina suunniteltua ja päämääriin tähtäävää toimintaa. Kahdeksan elementtiä ovat:

1. sosiaalisen liikkeen aikaansaaminen ja sosiaalisen muutoksen luominen ja vahvistaminen
2. kasvatus, joka pohjautuu osallistavaan ja aktiiviseen pedagogiikkaan ja sitä seuraavaan metodologiaan
3. murtaa elitistinen näkemys kulttuurista harvojen yksinoikeutena
4. luoda ja vahvistaa itsenäisten sosiaalisten ryhmien että toimivien ryhmäprosessien syntyä
5. käytännöt, jotka muodostavat aloitteellisuutta, osallistumista ja toiminnan sekä sen merkityksen pohtimisen vuorovaikutusta
6. kaksi pilaria, joista toinen on pohdittu aatteellis-filosofinen kehys ja toinen tästä kumpuavat menetelmät ja tekniikat
7. suunnitelmallinen ja päämäärätietoinen toiminta, jonka suunnittelu, toteutus ja arvioiminen keskittyvät pohdintoihin ihmisestä yhteisöissään ja yhteiskunnassa
8. innostamisen näkeminen kommunikaatiojärjestelmänä yksilöllisen ja ryhmien välillä (Kurki, 2007, 71–73.)

Edellä mainitut elementit painottuvat eri tavoin erilaisissa tilanteissa ja projekteissa, joten innostamisen mallittaminen projektista toiseen ei ole mahdollista, sillä jokainen yhteisö ainutlaatuisena tarvitsee toiminnasta omat sovellutuksensa.

Toimintaa voi siis olla hyvinkin monenlaista: kasvatuksellisia toiminnan muotoja ovat seminaarit, kurssit, väittelyt, työpajat ja keskustelupiirit. Kulttuurisia aktiviteetteja edustavat esimerkiksi kulttuuriperinnettä välittävät konsertit, museokäynnit ja erinäi-

set taidetapahtumat. Erityisen tärkeänä nähdään kuitenkin ei-ammattilliset taiteellisen ilmaisun aktiviteetit, yhteisötaide, harrastajateatteri, tanssi, musiikki, käsityötaide, kieli ja kirjallisuus. Vapaa-ajan aktiviteetit virkistyksellisine lähtökohtineen voivat suuntautua liikuntaan, seikkailuun, luontoon, meditaatioon, leikkeihin ja peleihin. Sosiaalisten aktiviteettien tarkoituksena taas on saattaa ihmisiä yhteen, perusajatuksenaan se, että ihmisten yhdistyminen eri tavoilla on demokratian peruslähtökohtia.

Kaiken toiminnan perusajatuksena on kuitenkin ihmisten arkipäivän kulttuuri, toimitaan tässä ja nyt ja mennään sinne, missä ihmiset ovat ja elävät, lähelle ihmistä, pois toimistojen ja kulttuurilaitosten kätköistä. Muistaen koko ajan kuitenkin, että toiminnan luonteen tulee aina olla avoin ja vapaaehtoinen, on kunnioitettava jokaisen osallistujan kulttuurista itsemääräämistä ja hyväksytään kulttuurinen moniarvoisuus, oli se sitten ideologista, uskonnollista tai poliittista. Innostamisen tarkoituksena on auttaa ihmisiä vahvistamaan heidän kulttuurista identiteettiänsä ja poistaa kulttuurisen tukahduttamisen mekanismeja.

Innostajan tehtävä ei ole ”tehdä” innostamista, sillä sosiokulttuurinen innostaminen on aina parhaimmillaan toimintatutkimusta tähdäten muutokseen. Sen tarkoituksena on lähteä liikkeelle niistä ongelmista, joita osallistujat itse elämässään kokevat ja tuntevat. Tutkimukseen ja toimintaan osallisena olevan ryhmän jäsenet ovat itse aktiivisia osallistujia aina ongelman määrittelystä tavoitteiden asettamiseen, tutkimuksen ja toiminnan vaiheiden suunnitteluun ja tulosten arviointiin asti. (Kurki, 2007, 74.)

4 KEHITYSVAMMAISTEN ERITYISTARPEET OHJAUKSEN NÄKÖKULMASTA

AAIDD:n (The American Association on Intellectual and Developmental Disabilities) mukaan kehitysvammaisuus on ihmisen toimintakyvyn tämänhetkinen huomattava rajoitus, jolle ominaista on keskimääräistä merkittävästi heikompi älyllinen suorituskyky. Tähän suorituskykyyn liittyy samanaikaisesti rajoituksia kahdessa tai useammassa adaptiivisten taitojen yksilöllisesti sovellettavista, seuraavista osa-alueista: kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. (Kaski, Manninen & Pihko, 2009,17.)

Kehitysvammalla tarkoitetaan siis ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueen vammaa, jolloin uusien asioiden oppiminen ja käsitteellinen ajattelu ovat kehitysvammaisille vaikeaa, tosin monia asioita kehitysvammaiset oppivat aivan samalla lailla kuin muutkin. Kehitysvamman kuvaamiseen on käytetty yleisesti älykkyydosamäärää, mutta älykkyys on vain yksi osa ihmisen persoonaa, johon vaikuttavat niin kasvatus, elämäkokemukset, oppiminen sekä elinympäristö muovaten ihmisen aikuiseksi kasvamista. Kehitysvammaisten yksilöllisyys tulee samalla tavoin huomata, vahvistaen heidän persoonallisuuttaan, vahvuuksiaan, mahdollisuuksiaan ja kykyjään, kunhan ne vain löydetään ja niitä tuetaan. (Malm, Matero, Repo & Talvela, 2006, 165.)

Edellä mainituista johtuu, että kehitysvammaisille muodostuu tavallista yksinkertaisempi ja konkreettisempi käsitys todellisuudesta ja se on yhteistä kaikille kehitysvammaisille. Vammaisuuden aste tosin vaikuttaa siihen, kuinka yksinkertaisena ja konkreettisena todellisuus käsitetään. Tämän lisäksi jokaisella on omat yksilölliset piirteensä, jotka liittyvät tunteisiin, tahtoon, itsetuntoon, aistien sekä mahdollisesti motoriikan toimintaan, jotka vaikuttavat hänen tapansa olla ympäristönsä kanssa vuorovaikutuksessa. (Ikonen, 1998, 97.)

Ammattihenkilöt, jotka toimivat kehitysvammaisten kanssa toteuttavat kokonaisvaltaista ja toiminnallista aikuiskasvatusta, joka on tietoista ja tavoitteellista kehitysvammaisen nuoren tai aikuisen ohjaamista tämän omissa elin- ja toimintaympäristöissä ja -yhteisöissä. Kokonaisvaltaisuus pitää sisällään tavoitteiden asettelun ja saavutettavuuden monelle eri tapaa, aina kuitenkin lähtökohtana ovat kehitysvammaisen omat toiveet ja tarpeet. Toiminnallisuus luo myös vaatimuksen, että opeteltavat taidot ovat tarkoituksenmukaisia henkilön ikään nähden ja ne auttavat häntä liittymään lähiyhteisönsä paremmin. (Ladonlahti & Pirttimaa, 2003, 59–60.)

Onnistuneen ohjauksen takana on se, että ohjaaja on sisäistänyt teorian, jonka pohjalta hän toteuttaa toimintaansa. Hänellä on ihmiskäsityksensä ja näkemyksensä kehitysvammaisten oppimisesta ja näille käsityksille muodostuu ohjauksen idea. Näiden käsitysten mukaan ohjaaja pystyy perustelemaan toimintansa ja tekemisensä itselleen ja ne antavat näkemystä joustaviin ja perusteltuihin menetelmällisiin ratkaisuihin, jotka antavat tukea ja suuntaa mahdollisten epäonnistumisten tai takapakkien sattuessa kohdalla. Ohjaustilanteessa ohjaajan tulee hahmottaa ja hyväksyä yksilöiden ainutlaatuisuus, se että kehitysvammaisen tuo tilanteeseen oman persoonallisuutensa, oppimis-

tyylinsä, henkilö- ja oppimishistoriansa sekä oppimissyönsä. Myös tunteiden, itsetunnon ja -tunteusten vaihtelut on huomioitava. Ilmapiiirin tulee olla avoin ja kannustava ja ohjaajan itsensä innostunut ja empaattinen. Toimivassa vuorovaikutussuhteessa ohjaaja saa olla inhimillinen omine mielipiteineen, tunteineen ja virheineen. Ohjaajalla on kyky asettua ohjattavan asemaan ja ymmärtää asioita hänen kannaltaan. Avoin ja joustava ohjaaja osaa myös arvioida, kuinka ohjattavat kokevat ohjauksen, sillä asiat eivät aina suju ohjaajan ajattelemalla tavalla tai siten, miltä asiat hänestä tuntuvat ja näyttävät. Kaikki edellä mainitut periaatteet tähtäävät kehitysvammaisten riippumattomuuden ja itsenäisyyden edistämiseen. (Ikonen, 1998, 345–347.)

5 OSALLISUUS

Jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täysi-ikäinen, on oikeus äänestää valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa sekä kansanäänestyksissä. Julkisen vallan tehtävä on edistää mahdollisuuksia osallistua itseään koskeviin päätöksiin ja osallisuutta yhteiskunnallisessa toiminnassa. Vammaisille ihmisille tulee turvata ilman syrjintää oikeudet vaikuttaa itseensä liittyvään päätöksentekoon, sananvapauteen ja että heidän tarvitsemansa tieto on ymmärrettävässä muodossa. Yhteiskunnallisen vaikuttamisen keskeisiä muotoja ovat äänestäminen, päätöksen teko, oman mielipiteen ilmaiseminen ja etujen valvonta. Kuitenkaan kaikkien kansalaisten oikeudet eivät toteudu yhdenvertaisesti valvonta yhteisten asioiden hoidossa.

Vammaiset ovat yhteiskunnallisessa toiminnassa edustettuina vähäisesti ja heidän mielipiteiden ja tahdon kuulluksi tulemisessa on ongelmia ja puutteita, kuten myös oikeustoimikelpoisuudessa. Yleiset palvelut soveltuvat myös vammaisille, jos ne ovat esteettömiä, saavutettavia, turvallisia ja kohtuuhintaisia. Erityispalveluiden merkitys on kuitenkin suuri vammaisten henkilöiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden mahdollistajina.

Suomalaisen yhteiskunnan velvollisuutena on taata kaikkien kansalaistensa yhteiskunnallisten oikeuksien ja osallisuuden toteutuminen. Vammaisten henkilöiden yhdenvertainen osallistuminen kunnalliseen ja valtakunnalliseen poliittiseen päätöksentekoon on tärkeää, kuten myös oikeus olla yhteisön jäsenenä ja osallistua kaikkeen sen toimintaan eri ikäkausina. Itsemääräämisen ja oman tahdon kunnioittamisen lisäksi esteettömät elinympäristöt, liikenne- ja liikkumisjärjestelyt, luotettavat informaatio- ja viestintämahdollisuudet sekä osallisuutta tukevat palvelut, laitteet, välineet ja tukitoi-

met luovat kansalaisvaikuttamisen ja yhteiskunnallisen toimimisen ulkoiset edellytykset. (Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015, 55–57.)

Yhteiskunta tuottaa monipuolisesti kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluita, jotka ovat tarkoitettu kaikkien virkistykseksi ja hyödyksi rakentamaan osallisuutta ja hyvinvointia. Vammaiset ihmiset osallistuvat palvelujen käyttäjinä ja enenevässä määrin myös alojen ammattilaisina yhteiskunnan kulttuuri- ja muuhun vapaa-ajan toimintoihin. Heidän mahdollisuutensa osallistumiseen ovat hitaasti parantuneet. Kulttuuripalveluihin ja tapahtumiin osallistuminen mahdollistuu esteettömistä matkustuskeinoista tapahtumiin, ympäristön esteettömyydestä, itse tapahtumasta ja paikasta tai tilasta ja palveluista. Kulttuurin tekijöinä ja tuottajina toimiminen yhdenvertaisesti on ehdottoman tärkeää vammaisille ja sen edellytykseksi on luotava mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen alojen koulutukseen sekä työllistymiseen näillä aloilla. (Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015, 120–122.)

6 KULTTUURIN JA TAITEEN KÄYTTÖ MENETELMÄNÄ

Viime aikoina keskustelussa on ollut paljon esillä kehitysvammaisten oman kulttuurin tarpeellisuus. Kehitysvammaiselle taiteen ja kulttuurin merkitys voi olla suurempi kuin mitä osataan ajatellakaan, sillä kuvallinen ilmaisu, musiikki tai esimerkiksi tietokoneen kuvasymbolit voivat olla monella luontaisempi tapa ilmaista itseään kuin sanallisen viestinnän keinoin. Osoituksena kehitysvammaisten olemassa olevista voimavaroista ovat valtakunnalliset ja lähitulevaisuudessa toivottavasti myös kansainväliset kehitysvammaisten kulttuuritapahtumat. Kuitenkaan kehitysvammaisten oman kulttuurin tukemisen tarkoituksena ei ole eristäminen muista vaan siitä on tarkoitus luoda väylä kehitysvammaisten ja muiden ihmisten yhteiselle toiminnalle. (Kaski, Manninen & Pihko, 2009, 230.)

Taiteen tekeminen kasvattaa herkkyyttä, sillä katsoessaan millaisia kuvia toiset tekevät voi ehkäpä oppia paremmin ymmärtämään heitä. Osa kehitysvammaisista ei juuri kommunikoi puheen avulla toisten kanssa, jolloin kuvan tekeminen voi olla keino tuoda julki omat ajatukset ja tunteet. Itse ilo, joka luomisesta syntyy on arvokas. Itse tehdyn kuvan avulla saa kokea tyytyväisyyttä onnistumisestaan ja pohdittaessa uusia vuorovaikutuksen keinoja esimerkiksi perheen ja läheisten kanssa, voisi taiteen tekeminen olla tällainen. Taiteen tekeminen itsessään on arvokasta, ja se lisää rohkeutta itseilmaisuun. Se voi tuoda monelle tekijälleen iloa, kun he huomaavat oppivansa uutta

ja kehittyvänsä kuvantekijöinä. On olemassa paljon ihmisiä täynnä lahjakkuutta, mutta koska kukaan ei ole sitä keksinyt, se on edelleen piilossa. Kehitysvammaisille merkittäviä asioita ovat taiteen tekemisestä saatu hyvä olo ja julkisen hyväksynnän tunne, jotka lisäävät itsearvostusta ja ovat keino täysivaltaistumisen tiellä. (Itkonen 2008, 16–17.)

Kuvataide on tekijänsä ja ympäröivän maailman välinen keino kommunikoida. Osana kehityksen tukemista taiteen tärkeimpänä tavoitteena on vahvistaa omanarvotuntoa ja itsensä hyväksyntää ihmisessä. Kehitysvammaisten henkilöiden kuvallisessa ilmaisussa on kyse toiminnasta, joka on pitkäjänteistä, kuntouttavaa ja persoonallisuutta eheyttävää. Oleelliseksi muodostuu oman käden jälki, sen tuottama ilo ja tyydytys. Suuri osa kehitysvammaisista kykenee luovaan toimintaan epäilemättä omia kykyjään, mutta hänen on saatava kokea, ettei hänelle aseteta tuotteen suhteen odotuksia tai vaatimuksia. Hänet tulee huomioida yksilönä ja löytää taidemuoto, joka on sopiva hänen toimintakyvyilleen ja antaa mahdollisuuden itsensä ilmaisemiseen. Erilaisiin materiaaleihin ja menetelmiin perehtyminen välittää elämyksellisiä kokemuksia. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 220–221.)

Ihmiset ovat tehneet kuvia kaikkina aikoina, joten miksi kehitysvammaiset eivät teki, sillä taide on osa ihmisen kehitystä ja kehitysvammaisten luovuus ja erilaisuus on hyvin hedelmällistä ja toisenlaista. Heillä on samanlainen mutkaton tapa kuin lapsille suhtautua taiteeseen. He eivät ole niitä ihmisiä, jotka koppavan varmoina itsestään tietävät mitä taiteessa kuuluu olla tai mitä ei. Heissä on säilynyt synnynnäinen halu kuvien tekemiseen, ja se on valmiina puhkeamaan kukkaansa, jos siihen annetaan tilaisuus. Älykkyydosamäärällä tai sillä, kuinka paljon ihminen on lukenut, ei ole olennaista taiteen tekemisen ja ymmärtämisen kannalta. Taide on jotakin, joka on meidän sisällämme, se on osa ihmistä ja ihmisenä olemista. (Isomäki 2006, 31–32.)

7 TOIMINTAKERRAT

Suunnitteluvaiheessa olin jakanut työni toiminnallisen osuuden käsittämään viisi eri toimintakertaa ja asiakkaita oli valikoitunut mukaan viisi. Mutta kuten useimmiten käy, suunnitelmat menivät uusiksi toiminnan edetessä ja toimintakerrat tiivistyivät neljään eri kertaan ja toiminnan yhteisen aloituksen jälkeen yksi asukas myös joutui jättäytymään toiminnasta pois henkilökohtaisten syiden vuoksi. Mietittyäni, päädyin ratkaisuun, etten valinnut uutta asukasta hänen tilalleen, sillä mukana olleiden toimin-

ta oli jo lähtenyt käyntiin, ja myös tiukan aikataulun tuloksena päädyin toteuttamaan toimintaa alun perin mukaan lähteneille. Toiminta muodostui siis alkutapaamisesta yhteisesti kaikkien mukana olleiden asukkaiden kanssa, seuraavaksi oli henkilökohmainen osuus jokaisen kanssa yksitellen, jolloin kävimme taidenäyttelyssä ja jonka jälkeen asukkaat Rantakoivussa pääsivät tekemään omat maalauksensa. Toiminta päättyi Rantakoivussa järjestettyyn taidenäyttelyyn, jossa paljastimme taiteilijoiden maalaukset muille asukkaille ja henkilökunnalle.

7.1 Aloitus ja sitoutuminen toimintaan

Toiminta käynnistyi yhteisellä aloituskerralla, johon olin kutsunut opinnäytetyöhön mukaan valikoituneet asukkaat kirjeitse ja käynyt kertomassa heille kasvotustenkin hieman jo etukäteen, mistä olisi kyse. Aloituskerralla kerroin vielä yhteisesti asukkaille, mistä siis todella oli kyse ja painotin sitä, että jos he sitoutuvat toimintaan mukaan, se tarkoittaa osallistumista kaikkiin eri vaiheisiin. Uskon, että tuttuuteni asukkaille helpotti huomattavasti heidän mukaan lähtemistä ja sekä se, että asukkaat tunsivat myös toisensa. Se mahdollisti luottamuksellisen ilmapiirin alusta lähtien ja asukkaat uskalsivat olla omana itsenään kanssani. Esittelin asukkaille meneillään olevia taidenäyttelyitä ja kerroin oman näkemykseni, minkä arvelin kutakin kiinnostavan, mutta jokainen sai itse valikoida tarjolla olevista näyttelyistä sen, jonka he halusivat nähdä. Mietimme yhdessä hieman tulevia aikatauluja, mikä päivä kellekin sopisi taidenäyttelyyn menoa varten. Esittelin myös omaan maalaukseen käytettävissä olevat välineet ja materiaalit ja jokainen sai tutustua niihin. Niistä oltiin sen verran innoissaan, että jotkin olisivat halunneet maalata omat kuvansa saman tien. Käytyämme läpi yhdessä toimintaan sisältyvät asiat päätimme tapaamisen ja sovin olevani henkilökohteisesti yhteydessä jokaiseen tarkkan ajan sopimiseksi jokaisen kanssa taidenäyttelyyn menoa varten.

7.2 Taidenäyttelyssä käynti

Ensimmäisen asukkaan kanssa kävimme Valkealan pääkirjastossa, Kustaan galleriasa, jossa oli Afrikka-aiheinen näyttely. Asukas valitsi ko. näyttelyn sen perusteella, että hän oletti näkevänsä näyttelyssä kuvia apinoista. Hän pitää kovasti eläimistä ja etenkin apinoista, joten sen vuoksi hänelle ehdotin ko. näyttelyä. Olin varannut asukkaalle puhetulkin mukaamme, sillä hän ei käytä kovinkaan monia sanoja ja halusin varmistaa, että hän tulisi paremmin ymmärretyksi, kun tulkki olisi selittämässä hänelle

mistä kävimme keskustelua. Tulkin ja asukkaan kanssa yhteistyössä käytimme asukkaan omaa kuvakansiota keskustelun apuna kysyen kuvien avulla kysymyksiä maalauksista, ja asukas taas näytti kuvien avulla, mitä oli mieltä kuvista tai mitä niissä esiintyi. Asukas oli kovin innoissaan menemisestä taidenäyttelyyn, mutta itse näyttelyssä hänen oli vaikeaa keskittyä ja huomio kiinnittyi välillä aivan muualle kuin maalausten katseluun ja niistä puhumiseen. Määrätietoisien ohjauksen ja tulkin ansiosta kuitenkin saimme aikaan keskustelua ja asukas osoitti kuvista kysytyjä asioita kuten värejä, ihmisiä ja eläimiä ja huomioita, millainen kuva hänen mielestään oli eri adjektiivien avulla kuten kaunis, ruma, pelottava, hauska tms. Kierrettyämme näyttelyn läpi kysyin asukkaalta osasiko hän nimetä, mikä kaikista kuvista oli eniten hänen mieleensä ja vastaus ei tullut yllätyksenä: ehdoton suosikki oli maalaus, jossa esiintyi erilaisia afrikkalaisia eläimiä ja tärkeimpänä niistä tietenkin apina!

Seuraavan asukkaan kanssa kävimme Kouvolan taidemuseossa, jonne hän halusi siellä olevaa Ulla Sinkkosen ja Sanna Ukkolan Helmi-Kuu - nimistä tekstiilitaidenäyttelyä katsomaan. Ko. näyttelyyn hän päätyi, sillä hän on pitää kovasti erilaisista käsitöistä ja tekee niitä päivätoiminnassa, joten häntä kiinnosti taidenäyttely, joka oli koottu erilaisista tekstiilimateriaaleista. Taidenäyttelyssä hänen kanssaan syntyi valtavan paljon keskustelua, hän oli todella kiinnostunut eri materiaaleista ja toi keskusteluun mukaan omia kokemuksiaan päivätoiminnassa ja vapaa-ajallaan tekemistä käsitöistä ja hän tutkaili hyvin läheltä ja rauhassa jokaista eri teosta niin keskittyen, että välillä oli kehotettava siirtymään seuraavan teoksen äärelle ajan kulumisen vuoksi, jotta ehdimme takaisin Rantakoivuun sovittuna ajankohtana. Kokemus oli ohjaajan näkökulmasta todella mukava ja hedelmällinen asukkaan tuottaman keskustelun ja ideoinnin vuoksi, hänestä näki, kuinka hän nautti kahdenkeskisestä ajasta kanssani ja taidenäyttelystä itsestään. Hänen ihmettelevä ja tutkiva asenteensa teki suuren vaikutuksen minuun, ja tunsin onnistuneeni mahdollistamaan hänellekin elämyksen, josta hän nautti ja sai virikkeitä.

Kolmas asukas halusi myös Kouvolan taidemuseoon katsomaan siellä olevaa Nina Palmrosin valokuvanäyttelyä Eletty elämä ja kiersimme myös toisen, taidemuseon alakerrassa olevan näyttelyn Luokkataistelua ja fantasiaa, Oman kokoelman 70-luku. Ko. asukkaan kanssa olin varannut myös puhetulkin mukaan, sillä hän ymmärtää puhuttua puhetta, mutta itse tuottaa sitä vähäisesti. Hänelle on tehty myös oma kuvakansio, jonka avulla saimme selviteltyä, mitä hän kuvissa näki ja mitä oli niistä mieltä.

Hänellä oli todella paljon mielikuvitusta ja hän saattoi nähdä kuvissa mitä mielenkiintoisimpia asioita, joita minulla ei olisi tullut mieleenkään. Hän toi myös mukaan oman kujeilevan luonteensa ja hyvän huumorintajunsa, ja näyttely hänen seurassaan oli todella hauska, sillä hän keksi taideteoksiin liittyen mitä hauskipia mielleyhtymiä ja hänellä tuntui olevan todella hauskaa, nauroimme yhteen ääneen asukas, puhetulkki ja minä, kun asukas kertoili meille kuvista. Mikä mielikuviutus ja näkemisen taito hänellä olikaan. Ko. asukkaan olen tuntenut jo muutaman vuoden, mutta taidenäyttelyssä näin hänestä aivan uuden puolen ja opin uutta hänen tavasta hahmottaa maailmaa ja kommunikoimisesta hänen kanssaan.

Neljännän asukkaan kanssa suuntasimme myös Kouvolan taidemuseoon, sillä hän oli päätynyt Helmi-Kuu - tekstiilitaidenäyttelyyn. Hänen kanssaan taidenäyttely oli kokemuksena kaikkein haastavin ohjaajalle, sillä hänestä ei saanut irti juuri mitään keskustelua ja kävin hyvin pitkälti yksinpuhelua hänen seurattessa hiljaksen vierestä. Hän ei osannut tai ehkäpä hän ei halunnut, en saanut siitä selvyyttä, kertoa mielipiteitään teoksista eikä hän ollut kovin kiinnostunut niitä katselemaankaan. Hänen ajatuksensa olivat täysin muissa asioissa, enkä saanut hänen ajatuksiaan kääntymään siihen hetkeen ja paikkaan, jossa olimme. Hän siis tuskin nautti taidenäyttelystä kovinkaan paljon, mutta olin mielissäni, että sain ohjaajana kokea myös sen, että ko. menetelmä ei ole kaikille sopiva tai heitä kiinnostava. Olosuhteet varmasti toki myös vaikuttivat asukkaan kykyyn olla tilanteessa, ehkäpä tilanne olisi jonain toisena päivänä voinut olla täysin erilainen kokemus hänelle.

7.3 Kuvallinen työskentely: oma maalaus

Kun taidenäyttelyssä oli käyty, vuorossa oli oman kuvan maalaaminen. Halusin nähdä, heijastaisiko yksikään heistä taidenäyttelyssä näkemiään asioita omaan teokseensa. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan jokainen toi kuvaan oman elämänsä kokemuksia ja itselleen merkittäviä asioita. Asukas, jonka kanssa olin käynyt Afrikka- näyttelyssä, teki todella värikkään maalauksen. Hän oli kiinnostunut väreistä ja osoitti minulle, mitä hän milloinkin halusi, hän myös omin sanoin ja omaa ”kieltään” käyttäen hän kertoi mitä, kuvaan milloinkin hänen mielestään tuli. Ulkopuolisen silmin katsottuna hän teki taulupohjalla erivärisiä pensselinjälkiä, mutta se ei olekaan olennaista vaan hänen oma kokemuksensa kuvasta ja se, mitä se hänelle merkitsee ja esittää.

Tarkoituksena kuvallisen työskentelyn suhteen oli, että yksitellen jokaisen asukkaan kanssa olisin tilanteessa mukana, mutta päädyin muuttamaan sitä kahden asukkaan kanssa, ja he tekivät maalauksensa samaan aikaan saman pöydän ääressä minun ohjaukseni heitä yhtäaikaisesti. Tähän ratkaisuun päädyin ainoastaan aikataulullisista syistä, ja minua huoletti etukäteen, kuinka tilanne tulisi toimimaan, mutta huoli osoittautui onneksi turhaksi. He pystyivät työskentelemään todella hienosti ja keskittyivät kumpikin oman maalauksen tekoon todella intensiivisesti. Toinen heistä teki upean talvisen maiseman, jossa hiihtäjä hiihteli hankien keskellä, tämä aihe kumpusi asukkaan omasta elämästä, sillä hän hiihti itse talvisin. Kyseessä oli omakuva ja elävästä elämästä kuvaksi siirretty. Hän kertoi päivätoiminnassa olleensa hiihtoretkellä ja kuva ilmensi sitä. Toinen asukas maalasi kuvan auringonlaskusta tai -noususta. Hän ei ensin osannut kertoa, mitä kuvansa esitti, mutta sitten häneltä tuli sana: ”Lappi” ja ymmärsin hänen tehneen maalauksen ehkäpä näkemästään maisemasta, sillä hän oli ollut juuri Lapissa matkailemassa. Kuva oli todella vaikuttava, hänestä tosiaan löytyi taiteilija, joka maalasi tarkoin vedoin pensselillä näyttävää värimaailmaa käyttäen. Oli mielenkiintoista ja antoisaa seurata vierestä hänen työskentelyään ja huomata taas uusia ulottuvuuksia hänen persoonastaan ja taidoistaan.

Haastavin kokemus maalauksen teossa oli saman asukkaan kohdalla kuin taidenäyttelyssä käyntikin. Hänen oli todella vaikea aloittaa työskentelyä ja yritin innostaa ja rohkaista häntä ja ehdotin eri aiheita, mistä hän voisi halutessaan maalata, sillä hän ei ollut keksiä, mistä hän maalaisi. Meni pitkän aikaa hänen ollessa ihan hiljaa ja katsellen tyhjää taulupohjaa. Olin jo lähes varma, että hän ei ehkä pystyisi tai haluaisi tehdä omaa maalausta. Hiljalleen hän kuitenkin alkoi maalata ja pääsi alkuun. Hän vaikutti vaivautuneelta läsnäolooni ja kysyinkin, että haluaisiko hän jatkaa maalauksen tekoa loppuun omassa rauhassa, ja sain myöntävän vastauksen. Poistuin siis paikalta hänen päässeensä maalaamisen kiinni ja hän työsti kuvan itsekseen valmiiksi. Hän ilmoitti minulle, kun oli valmis, ja olin todella yllättynyt lopputuloksesta, sillä koko käytettävissä olevan taulupohjan pinta-ala oli värien, sanojen ja kuvien peitossa.

7.4 Taidenäyttely

Taidenäyttely pidettiin pienimuotoisempana kuin olin aiemmin suunnitellut, sillä asukkaiden omaisia tai ystäviä ei kutsuttu mukaan, jälleen kerran aikataulullisten mutkien hankaloittaessa matkaa. Taidenäyttelyyn osallistui kuitenkin lähes kaikki Ranta-

koivun asukkaat ja työvuorossa ollut henkilökunta sekä asumispalveluvastaava Tiina Apajasaari, eikä juhlan tuntua puuttunut. Olin ripustanut asukkaiden maalaukset seinälle ja peittänyt ne kankain, jottei niitä muu yleisö näkisi ennen julkistamista. Tila oli koristeltu pöytäliinoin ja kynttilöin, ja pöydällä oli tarjolla alkoholitonta siideriä samppanjalaseissa maljan nostamista varten ja pientä suolaista naposteltavaa. Asukkaat olivat osa halunneet pukeutua parempiinsa tilaisuutta varten, mikä kertoi mielestäni sen olevan heille oikeasti merkityksellinen ja tärkeä tilaisuus. Kaikkien kokoonnuttua taulujen äärelle, kerroin muille asukkaille ja henkilökunnalle opinnäytetyöstäni ja siihen liittyvästä toiminnasta, jota olin mukana olleiden asukkaiden kanssa toteuttanut. Tämän jälkeen jaoin jokaisella maljan, ja kun kaikki olivat lasin käteensä saaneet, paljastin taideteokset kankaiden alta. Esittelimme Tiina Apajasaaren kansaa taiteilijamme ja heidän teoksensa ja Tiina ojensi tulppaanit joka taiteilijalle. Maalaukset ja taiteilijat saivat aplodeja ja ihastelevia kommentteja, kun muut asukkaat tutkailivat aidon kiinnostuneena heidän tekeleitään. Muutamia muut asukkaat olivat innokkaina, että tulisiko Rantakoivussa jatkossakin olemaan samanlaista toimintaa, sillä he halusivat myös päästä maalamaan ja pitämään taidenäyttelyä. Taidenäyttely oli todella lämminhenkinen ja aito, juhlava tilaisuus ja asukkaiden tyytyväisyyden ja ilon oltavissa käsin kosketeltava koin itse suurta liikutusta, iloa ja tyytyväisyyttä itsekini. Koin opinnäytetyölläni olleen merkitystä ja arvoa asukkaiden arjessa ja elämässä.

8 TOIMINTAKOKONAISUUDEN ARVIOINTI

Kokonaisuudessa olen tyytyväinen toiminnan toteutukseen. Asiat eivät kaikilta osin menneet kuten olin suunnitellut ja tiukka aikataulu asetti omat rajoitteensa toiminnalle kuten myös monet muut haasteet. Siihen nähden koen onnistuneeni hyvin. Pohtiessani opinnäytetyön aihetta ja päädyttyä ko. valintaan koin valtavaa innostuneisuutta aiheesta. Koin aiheen tärkeäksi, ja se oli erilaista toimintaa, mitä Rantakoivussa oli ennen toteutettu. Olin hyvin sitoutunut ja motivoitunut asukkaiden kanssa tehtävään työskentelyyn ja se toi aivan uutta näkökulmaa työntekoonkin. Kokonaisuus oli mielestäni eheä ja ottaen huomioon, että toimintakertoja oli neljä, mielestäni sain aikaiseksi tarjottua monipuolista toimintaa asukkaille. Onnistumisen tunteitani vahvistaa asukkailta ja henkilökunnalta saatu positiivinen palaute ja vielä kuukausien jälkeenkin asukkaat ottavat toimintaan liittyviä asioita keskusteluissa ja puheissa esille ja toivovat jatkoa jollakin muotoa yhdessä tekemällemme toiminnalle.

8.1 Oman toiminnan arviointi

Oma toimintani asukkaiden kanssa on ollut koko prosessin ajan luontevaa, sen takia, että olen heille tuttu parin vuoden ajalta, joten heillä on luottamussuhde kanssani ja he tuntevat tapani ohjata, ja tietävät millainen työssäni olen. Asia on sama myös toiseen suuntaan: minä tunnen asukkaat, tiedän heidän haasteistaan, luonteistaan, mielenkiinnon kohteista ja tavasta olla kanssani vuorovaikutuksessa. Kehitysvammaisten asukkaiden kohdalla tuttuudesta ja turvallisuudesta on suuri hyöty, ja se mahdollisti minun myös toteuttaa oman toimintani suhteellisen kiireellisessä ja lyhyessäkin ajassa, koska aikaa ei tarvinnut erikseen varata tutustumiselle. Taiteen ja kulttuurin valikoituminen menetelmäksi ei sen sijaan ollut minulle mikään itsestään selvyys, sillä en ole aiemmin kovinkaan paljon mitään ko. kaltaista ohjannut ja toteuttanut, joten halusin haastaa itseni taas sillä saralla ja oppia uutta menetelmällistä osaamista. Perehtyminen kehitysvammaisten kuvataiteeseen teoriakirjallisuudesta kasvatti tunnetta, että kyseessä on merkittävä tapa toimia heidän kanssaan ja halusin ehdottomasti päästä kokeilemaan mitä uutta mahdollisesti se voi tuoda vuorovaikutukseen asukkaiden kanssa.

Ohjaajana koen olevani melko varma, olen oppinut tuntemaan itseni ja oman tapani ohjata asukkaita heidän erilaisuutensa ja yksilöllisyytensä huomioiden. Olen rauhallinen ja pystyn säilyttämään rauhallisuuteni myös tiukkojen ja haastavien paikkojen satuesssa kohdalle. En halua olla kaavamainen, vaan huomattessani jonkun asian toimimattomuuden pyrin kokeilemaan erilaisia vaihtoehtoja tavoitteen saavuttamiseksi. Asukkaan kokemuksia pyrin havainnoimaan kokonaisvaltaisesti, sillä kehitysvammaiset saattavat haluta miellyttää, eivätkä näin välttämättä uskalla suoraan sanoa tai näyttää, jos eivät jostakin pidä, joten herkkyys sen huomaamisen, milloin heillä on luonteva ja hyvä olla ja milloin he taas tekevät jotain jonkun muun mieliksi.

Yhteistyö Rantakoivun kanssa toimintaani suunnitellessa ja järjestäessä oli todella toimivaa niin asumispalveluvastaavan kuin muunkin henkilökunnan osalta. Joustavuutta ja kannustusta tuli kummaltakin suunnalta, ja minuun luotettiin ja annettiin toimia itsenäisesti ja toiminnastani oltiin kuitenkin kiinnostuneita. Asumispalveluvastaavalta sain hyvää palautetta asukkaiden kanssa työskentelystä, ja hänen mielestään toimintani koko prosessin aikana oli määrätietoista ja rauhallista. Toimintani oli hänen mielestään ASPA:n arvojen ja tapojen mukaista eli asiakaslähtöisyyttä korostavaa ja asiakkaan mielipiteitä ja päätöksiä kunnioittaen tapahtuvaa. Hänen mielestään onnis-

tuin tavoitteessa saada asiakkaat innostumaan taiteen tekemisestä ja onnistumisen kokemuksen luomisessa. Osallistujien kokemukset olivat hänen mukaansa positiivisia ja hänkin kertoo kuulleensa keskusteluja toiminnasta myös sen loppumisen jälkeen.

8.2 Opinnäytetyön tavoitteiden arviointi

Opinnäytetyölleni asettamia tavoitteita olivat tarkastella ja havainnoida eri tavoin kehitysvammaisten ihmisten kykyä hyödyntää olemassa olevaa taidetta, havainnoida heidän tuntemuksia ja ajatuksia siitä ja heijastavatko he sitä itse tuottamaansa taiteeseen jälkeensä sekä tuoda asukkaiden arkeen uusi miellyttävä kokemus taidenäyttelyssä käymällä.

Kuvallisen työskentelyn tavoitteena oli tarjota asukkaille itseilmaisun keino ja kokemus omin käsin tekemisestä ja luomisesta ja saada kokea siitä ylpeyttä. Taidenäyttelyn tavoitteena oli tuoda asukkaille mahdollisuus tulla näkyväksi, ihailuksi myös muiden taholta vahvistaen heidän itsetuntoaan positiivisesti.

Rantakoivulle halusin tuoda työlläni havaintoja taiteen ja kulttuurin käytöstä menetelmänä ja yhdenlaisen toimintamallin ko. menetelmien käyttö varten, jos toimintaa haluaisi tulevaisuudessa jatkaa muiden asukkaiden kanssa jatkuvampana ja pitkäkestoisempaan työskentelymuotona, esim. jonkinlaisen taidepajan merkeissä työntekijöiden ohjaamana tai opiskelijayhteistyötä hyödyntäen.

Mielestäni opinnäytetyölle asetetut tavoitteet saavutettiin. Onnistuin havainnoimaan, kuinka eri tavoin kukin asukas taidenäyttelyn koki ja minkälaisia kokemuksia se heille tuotti. Jokainen asukas osallistui ja halusi lähteä taidenäyttelyyn, vaikka keskittyminen siellä saattoi joltain herpaantua tai se ei osoittautunutkaan mieleiseksi toiminnan muodoksi. Kuvallisen työskentelyn kanssa myös onnistuttiin, sillä jokainen osallistuja tuotti oman maalauksensa, vaikka jonkin kohdalla se oli aluksi haastavaa. Kolmen asukkaan tapauksessa havainnoimalla näin, ja huomasin heidän kokeneen iloa ja nautintoa käsillä tekemisestä ja he olivat myös tyytyväisiä lopputulokseensa, halusivat esitellä ja kertoa kuvastaan minulle, eivätkä millään tavoin aliarvioineet itseään tai maalaustaan.

Taidenäyttelyn merkittävyys oli myös nähtävissä, asukkaat suhtautuivat siihen hyvin tosissaan ja taiteilijat itse olivat innoissaan ja hieman häkellyksissään siitä huomiosta

joka heitä kohtasi. He tulivat nähdyksi ja kuulluksi positiivisessa ja kannustavassa ta-
pahtumassa ja ilmapiirissä.

Rantakoivulle työlläni oli selkeä viesti, kiinnostusta asukkailta tämän tyyppistä toi-
mintaa kohtaan on ja kehittämismahdollisuudet toiminnan jatkamiselle muodossa tai
toisessa olisi varmasti hedelmällistä vapaa-ajan toimintaa asukkaille ja sen kautta olisi
mahdollista päästä, jos ei uudenlaiseen niin ainakin toisenlaiseen vuorovaikutukseen
asiakastyössä.

Henkilökunnankin kannalta olisi tärkeää ja inspiroivaa päästä tekemään asukkaiden
kanssa jotain tavallisesta arkirutiinista poikkeavaa, jottei arjessa ”puudu” ja lakkaa
huomaamasta asukkaiden lahjakkuutta ja muistettaisiin vahvistaa positiivisesti heitä
luovan toiminnan puitteissa, sillä sen vaikutukset arjen sujumiseen olisivat varmasti
myös huomattavissa.

9 POHDINTAA

Itselleni on opinnäytetyön myötä korostunut ajatus luovan toiminnan tärkeydestä ja
merkittävydestä niin asukkaiden kuin henkilökunnankin kohdalla. Kehitysvammais-
ten kanssa monenlainen erityyppinen toiminta on mahdollista, ja monet heistä ovat
kiinnostuneet esimerkiksi maalaamisesta, mutta he tarvitsevat siihen ryhtyäkseen ul-
kopuolista ohjausta ja välineitä ja tiloja. Moni ei osaa ilmaista itseään sanallisesti tai
niin, että hänet ymmärrettäisiin oikein, joten kuvien kautta voitaisiin päästä parem-
paan ymmärrykseen asukkaiden haaveista, toiveista, peloista, tunteista, sillä kuvin ne
on ehkä helpompi konkretisoida ja saada toisetkin ymmärtämään mitä tarkoittaa.

Kulttuurin parempi saavutettavuus asukkaille olisi myös suotavaa, sillä yksin he tus-
kin lähtevät käymään taidenäyttelyissä tai teatterissa vaan alkuun he tarvitsevat sii-
henkin todennäköisesti henkilökuntaa, sillä ehkä he eivät ole koskaan aiemmin käy-
neet ja eivät osaa ajatella, millaista se olisi tai kuinka siellä tulee toimia ja käyttäytyä.
Kun he sinne pääsevät, se voi kuitenkin olla todella mukava elämys, jonka he haluavat
kokea uudestaan. Monen sosiaalinen ympäristökin saattaa hyvin pitkälti rajoittua asu-
mispalveluyksikön ja mahdollisen päivä- tai työtoiminnan piiriin, joten kaikenlainen
sen ympäristön ulkopuolella suuntautuva toiminta on heidän elinympäristöään rikas-
tuttavaa.

Asumispalveluyksikön arki on asukkaan tukemista muun muassa oman kodin askareissa, asioimisessa, vaatehuollossa, hygieniasta huolehtimisessa, itsenäisen elämän edellytysten opettelusta ja taitojen ylläpitämisestä. Asukkaiden kanssa tapahtuvaan luovaan ryhmä- tai yksilötoimintaan varmasti niin asukkailla kuin henkilökunnalla on halua, mutta totuus on että aika ei yksinkertaisesti riitä kovinkaan monimuotoiseen tai pitkäkestoiseen toimintaan, sillä perustyö on toteutettava ja muuhun jäävä aika on silloin rajallista.

Tulisikin miettiä, missä muodossa luovaa vapaa-ajan toimintaa asumisyksiköissä voitaisiin toteuttaa ja olisiko sille mahdollista järjestää perustyöltä aikaa esimerkiksi viikoittain tai vaikka kuukausittain. Kysymys myös tietysti kuuluu, onko luovan toiminnan suunnittelu, järjestäminen ja ohjaaminen osa asumispalvelutyöntekijän työn kuvaa vai tulisiko ko. tyyppinen toiminta ollakin täysin erillään asumisyksikön toiminnasta. Vai tulisiko se sisällyttää osaksi yksikön viikoittaisia henkilökunnan palavereja, että koko henkilökunta yhdessä miettisi ja pohtisi, mitä tällä viikolla tai tässä kuussa voitaisiin tehdä? Toiminta ja mielekäs sellainen voi olla myös muodoltaan pientä, se ei mielestäni vähennä sen merkitystä.

Asukkailta tulee paljon palautetta, jossa he toivovat erinäisiä luovia toimintatuokioita järjestettäväksi. Uskon, että jos heidät ohjaisi esimerkiksi muodostamaan jonkin säännöllisesti kokoontuvan ryhmän, oli se sitten musiikki-, maalaus- tai runoryhmä, he voisivat alun ja ryhmän käynnistyttyä alkaa toimia hyvinkin itsenäisesti. He joutuisivat ottamaan vastuuta ryhmän toimimisesta ja kokoontumisesta, mikä mahdollistaisi valtaistumisen tunteen kasvun yhdellä elämän osa-alueella lisää.

LÄHTEET

- ASPA Palvelut Oy. Kuusankosken toimintayksikkö. 2011. Saatavissa: <http://www.aspapelvelut.fi/index.phtml?s=373> [viitattu 7.5.2011].
- Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Ikonen, O. (toim.) 1998. Kehitysvammaisten opetus. Mitä ja miten? Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Itkonen, Satu. 2008. Mikä mahtava mörkö!: poimintoja kehitysvammaisten taiteesta. Hämeenlinna: Karisto.
- Isomäki, A. (toim.) 2006. Aurinko ja kolme kuuta: kehitysvammaiset taidekentän laidalla. Helsinki: Art-Print Oy.
- Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. (toim.) 2009. Kehitysvammaisuus. Helsinki: WSOY.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen: muutoksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.
- Kurki, L. 2007. Innostava vanhuus: sosiokulttuurinen innostaminen vanhempien aikuisten parissa. Helsinki: Finn Lectura.
- Ladonlahti, T. & Pirttimaa, R. (toim.) 2003. Erityispedagogiikka ja aikuisuus. Espoo: Frenckellin Kirjapaino Oy.
- Malm, M. (toim.) 2004. Esteistä mahdollisuuksiin: vammaistyön perusteet. Helsinki: WSOY.
- Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010 - 2015. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa:

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf [viitattu 29.9.2011].